

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-87>

UNESCO AS AN ACTOR AND A PLATFORM IN THE CONTEXT OF HERITAGE DIPLOMACY

ЮНЕСКО ЯК СУБ'ЄКТ ТА ПЛАТФОРМА У КОНТЕКСТІ ДИПЛОМАТІЇ СПАДЩИНИ

Orlov S. Yu.

*Postgraduate student at the Department
of Political Science
and International Relations
Lviv Polytechnic National University
Lviv, Ukraine*

Орлов С. Ю.

*аспірант кафедри політології
та міжнародних відносин
Національний університет
«Львівська Політехніка»
м. Львів, Україна*

Дипломатія спадщини є новим терміном [3], який увійшов у науковий дискурс у 2010-х роках та має міждисциплінарне підґрунтя, що охоплює такі напрями, як політологія, міжнародні відносини, культурологія, історія тощо. Згідно з Тімом Вінтером (Tim Winter), котрий вважається автором цього терміну, дипломатія спадщини дефінюється, першочергово, як «сукупність процесів, за допомогою яких культурне та природне минуле, спільне для націй та між націями, стає «предметом для обміну, співпраці та форм спільного управління» [7]. На думку ж фінських дослідниць Туули Ляхдесмякі та Вікторії Чегінскас (Lähdesmäki and Čeginskas), існує ряд підходів до розуміння цього терміну – як частина м'якої сили або культурної чи публічної дипломатії, або ж як, наприклад, інструмент деколоніальної практики чи геокультурних впливів [3]. При цьому слід підкреслити, що усі підходи не є взаємовиключними. Дослідниці вказують, що один з підходів окреслює зовнішньополітичні дії, пов'язані зі спадщиною, особливо «в межах ЮНЕСКО» («in the framework of UNESCO») [3]. Водночас, визначається і роль ЮНЕСКО як одного з акторів дипломатії спадщини на міжнародній арені, включно з ICOM, ICCROM та іншими організаціями [3]. Відтак, маємо на меті нижче окреслити таку різносторонню природу ЮНЕСКО, виокремлюючи дії, заходи та функції, притаманні «ЮНЕСКО як акторові (суб'єктові)» або ж «ЮНЕСКО як платформі».

Одним із найбільш яскраво висвітлених кейсів діяльності ЮНЕСКО як суб'єкта міжнародних відносин, в контексті дипломатії спадщини, є ініційований проєкт «Повернення духу Мосулу» (Revive the Spirit of

Mosul). Як визначається в останньому документі зустрічі (meeting document), цей проєкт є «найамбітнішою кампанією ЮНЕСКО з реконструкції за останні десятиліття» [5]. Запуск цього проєкту відбувся у 2018 році. Протягом усього часу роботи в рамках проєкту ЮНЕСКО зміг відновити ряд знакових споруд в Мосулі (Велика мечеть Аль-Нурі, Церква Аль-Тахера, мінарет Аль-Габда, а також більше 120 будівель Старого міста) [5], що були зруйновані внаслідок бойових дій.

Разом із цим були проведені заходи із збереження нематеріальної культурної спадщини Мосулу. Також на пізніх стадіях відбулося залучення партнерів, зокрема ЄС, ОАЕ, Угорщина, Литва та інші країни й організації взяли участь у безпосередньому фінансуванні ряду мікропроєктів (наприклад, Литва та Угорщина профінансували відкриття Консерваційної Лабораторії у місті). У співпраці з Домініканським Орденом та Іракською владою були, проведені підготовчі роботи для реконструкції Церкви Чудотворної Діви (інша відома назва – Церква Богоматері Годинної) [5].

Таким чином, в рамках зазначеного проєкту, ЮНЕСКО реалізував функції суб'єкта дипломатії спадщини – реконструкція та збереження об'єктів матеріальної та нематеріальної спадщини – так і координаційну та об'єднуювальну.

Виокремити також слід створення списків ЮНЕСКО. Серед них виділимо, першочергово, Список об'єктів Світової спадщини (включає культурну спадщину, природний тип спадщини та змішану спадщину), Список шедеврів усної та нематеріальної культурної спадщини людства, Реєстр належних практик захисту (The Register of Good Safeguarding Practices), а також Збірку репрезентативних творів ЮНЕСКО. Хоча лише держави можуть подати кандидатів до включення у вищевказані списки ЮНЕСКО, однак сам відбір здійснюється спеціальними комітетами та згідно з унормованих критеріїв значимості, вказаних для конкретних об'єктів спадщини. Як приклад, Комітет зі Світової Спадщини ЮНЕСКО забезпечує «рівну репрезентацію різних регіонів та культур по всьому світу» (п. 2 ст. 8 Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини від 16.11.1972) [1]. Схожі формулювання є також й щодо інших комітетів, пов'язаних із іншими списками. Отже, даний підхід унезалежнює Комітети (а відтак і ЮНЕСКО) від певної країни чи культури. Відтак, сам лише факт створення списку, визначення критеріїв значимості, а також відбір претендентів до списку свідчить про діяльність ЮНЕСКО як суб'єкта (актора) у системі міжнародних відносин.

Списки ЮНЕСКО також створюють, певним чином, основу для загальнолюдського культурного наративу. Яскравими прикладами є ряд кейсів, зокрема включення соколиного полювання до Списку шедеврів усної та нематеріальної культурної спадщини людства. Одразу після прийняття Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини у 2003 році, ОАЕ хотіли його включити до культурного національного контексту. Однак, така стратегія стала невдалою саме через обрамлення традиції через національний (арабський) наратив, на що вказала ЮНЕСКО. Це призвело до зміни стратегії ОАЕ з просування соколиного полювання як саме загальнолюдської культури практики [6]. До цієї ініціативи пізніше долучилось понад 20 держав і, зрештою, у 2021 році їм вдалось спільними зусиллями включити соколине полювання до Списку під назвою «Соколине полювання, жива людська спадщина» [2]. Це вказує на чітку суб'єктну роль ЮНЕСКО (точніше її структурних одиниць – комітетів) щодо відбору об'єктів, які можливо включити у Списки, паралельно із цим також і на просування загальнолюдського наративу через відповідні списки.

Однак, спадщина, включена у дані списки, може також бути причиною конфліктів або ж їх інструментом. Є ряд прикладів використання державами списку ЮНЕСКО (та і ЮНЕСКО загалом) як аргументу для ведення культурних конфліктів або ж платформи для просування свого порядку денного. Важливо згадати суперечку щодо святкування Новрузу (Невруз) між рядом держав Азії, включно з Туреччиною та Іраном. Вона стала частиною політичного порядку денного Туреччини у пантюркістському контексті. Міжнародна організація тюркської культури (TURKSOY) просувала ідею святкування Новрузу в ООН [4], а також її інституціях, включно з ЮНЕСКО. Сама традиція святкування була включена до Списку шедеврів усної та нематеріальної культурної спадщини людства за допомогою подання спільної заявки від 13 держав у 2024 році. Однак, її використовують, передусім, у націоналістичному (як у випадку з Іраном) чи пан-націоналістичному (як з Туреччиною) дискурсі [4], що подекуди апропріює саму традицію та обрамлює її не як спільну традицію регіону, а як традицію конкретної культури, навіть попри намагання ЮНЕСКО залагодити відповідні наративи. Схожі непорозуміння щодо практик Новрузу (між рядом держав Азії, включно з Туреччиною, Іраном, Казахстаном) також спостерігаються щодо батіку (між Малайзією та Індонезією), сова-рігпа (між Китаєм та Індією) тощо.

Отже, є підстави вважати ЮНЕСКО як одного з центральних суб'єктів/об'єктів дипломатії спадщини. ЮНЕСКО як окремий актор є, передусім, організацією, що просуває загальнолюдський наратив та сприяє реконструкції, збереженню та підтримці об'єктів спадщини у світі. У свою чергу, вимір «ЮНЕСКО як платформи» виокремлює її в якості арени протистояння різних держав за право називати ту чи іншу спадщину (матеріальну, нематеріальну, природню тощо) своєю та/або просування конкретних об'єктів чи практик в межах свого національного (культурного) наративу.

Література:

1. Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage: UNESCO Convention of 16.11.1972. URL: <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/> (дата звернення: 06.02.2025).
2. Decision of the Intergovernmental Committee: 16.COM 8.B.14. URL: <https://ich.unesco.org/en/decisions/16.COM/8.B.14> (дата звернення: 06.02.2025).
3. Lähdesmäki T., Čeginskas V. L. A. Conceptualisation of heritage diplomacy in scholarship. *International Journal of Heritage Studies*. 2022. P. 1–16. URL: <https://doi.org/10.1080/13527258.2022.2054846> (дата звернення: 06.02.2025).
4. Mozaffari A., Akbar A. Heritage diplomacy and soft power competition between Iran and Turkey: competing claims over Rumi and Nowruz. *International Journal of Cultural Policy*. 2023. P. 1–18. URL: <https://doi.org/10.1080/10286632.2023.2241872> (дата звернення: 07.02.2025).
5. Revive the spirit of Mosul: the rebirth of a city: a people's hope, a story of reconstruction 2018-2025: Programme and meeting document of UNESCO. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000383321> (дата звернення: 06.02.2025).
6. Sharing heritage? Politics and territoriality in UNESCO's heritage lists / B. Debarbieux et al. *Territory, Politics, Governance*. 2021. P. 1–17. URL: <https://doi.org/10.1080/21622671.2020.1854112> (дата звернення: 07.02.2025).
7. Winter T. Heritage diplomacy. *International Journal of Heritage Studies*. 2015. Т. 21, № 10. С. 997–1015. URL: <https://doi.org/10.1080/13527258.2015.1041412> (дата звернення: 06.02.2025).